

Svar til Anders Bøgh

AF

ESBEN ALBRECHTSEN

Det er menneskeligt at Anders Bøgh som mange andre skribenter har drømt om at skrive et værk *ære perennius*, men hans fremgangsmåde er ikke efterlignelsesværdig. I størsteparten af bogen fremlægger og analyserer han en række kildeudsagn, uden samtidig at gøre det klart for læseren, hvilke betydningsfulde problemer de skal løse. En sikker konsekvens heraf vil blive at de fleste læsere hurtigt står af, medmindre de følger mit forslag til læsevejledning. Da forfatteren imidlertid ikke nærer betænkeligheder ved sin fremstillingsform, skal jeg undlade at forlænge diskussionen på dette punkt. Derimod vil jeg gerne klargøre mit syn på hans uholdbare idé om et statskup i Danmark i 1387.

Der er grund til at fastholde at dronning Margrethe ikke ved den lejlighed erhvervede retten til at udpege sin efterfølger og derved opnåede en enestående forfatningsmæssig stilling. Jeg vil også forsvare det synspunkt at det var lovlige valgbreve og ikke nogle forfalskede notarbrev der blev grundlaget for dronningens fremtidige styre som rigsforsøger i Danmark. Anders Bøghs idé om at dronning Margrethe opnåede ret til at udpege sin efterfølger, bygger på en tolkning af nogle notarbrevs centrale passus om forholdet mellem dronningen og vælgerne ved et kongevalg:

- Originalteksten: *nisi ipsa domina Margareta regina predicta ipsos omnes bono uelle a se ad aliquem regem miserit quem illi (vælgerne) cum consilio uelle et rogatu domine Margarete regine predictae elegerint consensu consonanti* (DD, IV, 3, 233).
- Oversættelsen i *Danmarks Riges Brev*: »medmindre denne fornævnte fru dronning Margrete med god vilje ville sende dem alle bort fra sig til en konge, som de (vælgerne) efter fornævnte fru dronning Margretes råd, vilje og anmodning ville vælge med enslydende samtykke« (DRB IV, 3, 233).

- Anders Bøgh: Hun vil (eventuelt) sende »dem fra sig til en konge, som de ('vælgerne') med førnævnte frue, dronning Margrethes råd, vilje og anmodning vælger med enstemmigt samtykke«.

Ifølge den latinske original sker kongevalget ved at dronningen sender folket fra sig. Herom bruges en infinitiv (*uella*) kombineret med en futurum exactum (*miserit*). *Uella* kombineres derefter ganske tilsvarende med verbet *elegerint* om det fremtidige kongevalg som sker efter dronningens råd (*cum consilio*) og på hendes anmodning (*rogatu*). En konsekvens af denne tolkning er at *uella* ikke står parallelt med *consilio* og *rogatu*, men er en del af verbet. *Uella* står altså ikke substantivisk (i betydningen vilje) og vil i en korrekt oversættelse ikke optræde som navneord. Dronningen er initiativtager til valget, men der er ikke i kilden udtrykt nogen forpligtelse for vælgerne til at følge hendes vilje. Når der om valget står at det skal ske *consensu consonanti*, oversættes det i *Danmarks Riges Breve* »med enslydende samtykke«, hos Anders Bøgh bliver det til »med enstemmigt samtykke«. Efter min mening betyder disse ord at dronningen og de valgberettigede skal være enige om hvem der skal være konge. Det er dronningen og vælgerne der skal være i samklang. Den gensidige vetoret er opretholdt.

Anders Bøgh går let hen over min argumentation for at de originale østdanske valgbreve har været anvendt i det aktstykke hvorpå dronningens magtovertagelse i Norge baseredes. Hele hans teori om statskup (dog muligvis kun for Fyn!) er jo baseret på at de originale valgbreve (med ringe magtbeføjelser for dronningen) erstattedes af forfalskninger (notarialattesterne) der gav hende mere magt. Det må derfor have vægt, hvis det kan påvises at det norske valgbrev er udformet med brug af de originale valgbreve som i så fald ikke er blevet holdt skjult, men tværtimod holdt frem som bevis på hvad der var ret i Danmark. Det har jeg i anmeldelsen anført mine grunde for og skal her indskrænke mig til et par uddybende bemærkninger.

Dronning Margrethe blev både i det norske og i de østdanske valgbreve udstyret med den enestående titel *fuldmægtig frue og ret husbond*. Notarialattesterne har det mere banale *princeps*, og der var i brevene på folkesprogene intet behov for på tysk at forklare de anvendte begreber som det sker i notarialinstrumenterne: (Margrethe tages) *in ueram suorum dominam principem et in plenipotentem tocius regni Dacie tutricem uidelicet vormunder beniuoli recolligerunt acceptabant uidelicet annameden et concorditer eligerunt et placabant uidelicet huldeghen* (DD IV, 3, 233-34).

Det norske og de østdanske valgbreve har i begge tilfælde at dronning Margrethe som betingelse for sin overtagelse af magten forpligte-

de sig til at overholde gældende ret i landet. I notarialattesterne (og Odensebrevet) er der ingen omtale af en sådan forpligtelse. Det forhold er af Anders Bøgh udlagt som et led i statskuppet. Hvis det gjaldt om at befæste en stærk stilling for dronning Margrethe i Norge var notarens breve på dette punkt udmærket egnede. Det er bemærkelsesværdigt at de ikke er blevet anvendt.

Der er en klar parallellitet i det norske og de østdanske valgbreves omtale af dronning Margrethes forbindelse med de to foregående konger og det forhold at deres sjæle nu er hos Gud. Det norske brev: (Dronning Margrethe) *var vaars kæra herra. konung Hakons husfrw. oc vaars kæra herra konung Olafs modher sæm nu nyligha dødhe sæm Gudh bæggias thæirra. saal hafue* (DD IV, 3, 335). Østdanske valgbreve: *drotning Margrete forenefnd er koning Woldemars daater / ok koning Oleues mother ther bathe wore herrer wore ok fram eræ farne guth there siælæ haue* (DD IV, 3, 222,229). Notarialattesterne: (om dronning Margrethe) *domini regis Waldemari filiam et domini regis Olavi matrem suorum et regni Dacie dominorum et regum ultimorum*. Her er der ingen eksplicit omtale af kongernes død.

Det norske og de østdanske breve er også fælles om ikke at give den oplysning at Margrethe er nærmeste slægtning når det gælder adkomst til at styre, hvor notarialattesterne har *propter eciam generis propinquitatem quonium dixerunt nullum hominum ea de illo sanguine esse propinquiorem*. Notarialattesternes påstand ville det være en tåbelig provokation at fremføre i Norge, hvor ikke dronningen, men den mecklenburgske slægt efter arveloven stod tronen nærmest.

Anders Bøgh skriver om notarens dokumenter at man levende kan forestille sig en dronning der i Oslo trak disse dokumenter op af tasken for at få samme regeringsvilkår i Norge som i Danmark (Sejren i kvindens hånd, s. 314 f.). Det kan jeg ikke forestille mig. Det er ikke i spørgsmålet om statskup, men på andre felter at Anders Bøghs afhandling har sine kvaliteter.